

ТМ	Г. XXIX	Бр. 1-2	Стр. 145 - 159	Ниш	јануар - јун	2005.
----	---------	---------	----------------	-----	--------------	-------

UDK 2-485

Оригинални научни рад
Примљено: 05.01.2005.

Драгољуб Б. Ђорђевић
Машински факултет
Ниш

ВЕРСКО МАЊИНСТВО: ВРСТЕ И РАЗЈАШЊЕЊА *

Резиме

Аутор у тексту, да би приказао и разјаснио верско мањинство, појмовно омеђује следеће феномене: религију, вероисповест, конфесионалну припадност, моноконфесионални менталитет, религију избора, веру мањина, мањинску веру, мањинску верску заједницу и протестантизацију Рома. Може се претпоставити да око њиховог дефинисања има пуно неспоразума, да их кључни друштвени играчи веома супростављено схватају, те да то директно проузрокује ситуацију у којој постоје привилегије за једне а ускраћености за друге – први се фаворизују а други жигосу.

Јасно је да верско мањинство – звали га ми мањинском вером, религиозном мањином, верујућом групом, етно-религиозном групом или мањинском верском заједницом – итекако трпи притисак већине, то јест "службене" националне вере. А не би требало, јер се то коси са суштином саме религије као такве и наноси штету демократском развоју земље. Очигледно јесте да и поједино верско мањинство, нарочито протестантског порекла – звали га ми социолошки култом, сектом или деноминацијом – неприлично мисионари, преобраћа и преузима већинске вернике, највише из "службене" националне вере.

Кључне речи: верско мањинство, моноконфесионални менталитет, вера мањина, мањинска вера, мањинска верска заједница

"Јасно је да верско мањинство – звали га ми мањинском вером, религиозном мањином, верујућом групом, етно-религиозном групом или мањинском верском заједницом – итекако *трпи притисак већине*, то јест 'службене' националне вере. А не би требало, јер се то коси са суштином саме религије као такве и наноси штету демократском развоју наших земаља."

brkab@bankerinter.net

* Текст ће ускоро бити објављен у књизи *Мањине*, коју приређује проф. др Драган Жунџић за нишки Одбор за грађанску иницијативу (ОГИ).

Намера

Сваки етницитет, називали га ми: народ, нација, национална мањина или етничка група, поседује више или мање заокружену целину етничких, религијских и културних карактеристика. Њихов скуп чини оно што именујемо појмом "идентитет". Прецизније казано, а и јесте општеприхваћено становиште, културни идентитет икојег народа одређују четири елемента: *језик*, *вера*, *традиција* и *културно наслеђе*. По томе се идентитету припадници једног етницитета, као и он сам, разликују од других етничких скупова. Зато је могуће говорити о српском националном идентитету – специфичним етничким, религијским и културним особинама – који се разликује од, примера ради, албанског, италијанског или бугарског.

Наравно да нема потпуно "чистог" идентитета. Два народа могу имати слично (Срби и Хрвати) или пак истоветно етничко порекло (Срби и Црногорци), исту религију (Срби и Хрвати) или конфесију (Срби и Црногорци), скоро исту (Срби и Хрвати) или сасвим једноврсну (Срби и Црногорци) културну позадину – језик, митологију, усмену и писану књижевност, фолклор, обичаје и обрасце свакодневног живота.

Исто нема верски потпуно "чистог" друштва. (Веле да само негде у Карибима, тамо на неком малецном острву, постоји државица чији су ама баш сви поданици припадници једне религије – сви острвљани од реда јесу адвентисти.) Већина заједница јесте *вишеверска* у смислу да су њихови становници, на пример, и муслимани и хришћани, и сунити и шиити, православци, римокатолици и протестанти. Тако људи упражњавају разноврстан религијски живот у различитим организационим видовима, у институцијама које најчешће неутрално зовемо верским заједницама. Па иако, парафразирајмо знамениту мисао Е. Ренана (изречену у напису *Шта је нација?*), човек не би требало да буде роб ни своје расе, ни свога језика, ни своје вере, нити речних токова, нити праваца којим се пружају планински венци, он често јесте специјално *заробљеник своје вере и верске организације*; и то толико, да у нетрпељивости спрам верски друкчијег иде до сукоба, чак рата.

Због споменутих реалија које производе пренапрегнуте односе међу људима и народима, методолошки је сасма нужно што строжије појмовно омеђити следеће феномене: "религију", "вероисповест", "конфесионалну припадност", "моноконфесионални менталитет", "религију избора", "веру мањина", "мањинску веру", "мањинску верску заједницу" и "протестантизацију Рома". Може се претпоставити да око њиховог дефинисања има пуно неспоразума, да их кључни друштвени играчи веома супростављено схватају, те да то директно проузрокује ситуацију у којој постоје привилегије за једне а ускраћености за друге – први се фаворизују а други жигошу. Ево примера.

Врсте и разјашњења

Религија. Множина мисли како је све потаман око *религије* – сви знамо шта она јесте, мноштво је непосредно живи – и залудно траћимо драгоцене време изнова се чудећи пред њом. Али, и о томе иде реч, једно је она у замисли научника, друго у формулацији теолога, сасвим нешто треће у службеној (државној) концептуализацији. И заиста, држећи на уму П. Бејера (Беуер, 2003) изузетно утицајну троделну типологију концептуализације религије на *богословску*, *научну* и *официјелну*, лако уочавамо разлике у третману религија, које иду толико да појединим од њих уопште оспоравају да су то за шта се издају, правно их санкционишу као нерелигије и изгоне са јавне сцене. Службена замисао религије, ослобођена богословских и научних увида а ослоњена на четири друштвена подсистема – суд, владу, мас медија и образовање – арбитрарно пресуђује: неке вели "ти јеси религија, теби то признајемо, дајемо ти слободу јавног деловања и подржавамо те"; неке казује "ти ниси религија, теби то не признајемо, одузимамо ти слободу јавног деловања и прогањамо те". И гле чуда: једна истоветна појава "овде" је религија са свим почастима, "тамо" није чак ни регистрована – јесте забрањена или се прихвата као било које предузеће или удружење грађана. (Ради примера, у српским школама седам верских заједница може да изводи веронауку, остали никако; у кинеским школама се таоизам убраја у религије, у тајванским не; кинеска и индонежанска влада препознају пет службених религија, али свих пет различитих; у САД сајентологија јесте религија, у Немачкој није.)

Дакако, остављајући на страну изазовну тврдњу Ц. З. Смита (Беуер, 2003:142) о научној конструкцији религије ("Религија је једино креација научних истраживања. Она је створена у научно-истраживачке сврхе путем компарације и генерализације. Религија не постоји независно од академског света."), ми се везујемо за социолошко одређење: *Религија је организовани скуп сазнања, осећања, симбола, културних радњи, моралних и других прописа и веровања везаних за замисао о "оностраном бићу"*.¹

Ако је донекле разумљиво да из државног и богословског – најмање из научног – угла неке религије могу бити оспорене и про-

¹ Или: "Религијом се може сматрати свако *веровање* у апсолутну и мистичну *моћ*, од које човек *зависи*, и која *контролише* његов живот и смрт, али на коју може *утицати*, ако се *понаша* на одређене начине; своја *искуства* са том моћи може да *изражава* на когнитиван, емоционалан, практичан и мистичан начин, то јест у облику учења, обреда, заједнице верника или харизматске личности; стицање и изражавање искустава са том моћи има за њега одређено *значење*, а за заједницу одређен *значај*, јер би без тога његов живот и живот заједнице изгледао сасвим *дружичји* (Шушњић, 2003:378)."

глашене за непостојеће, много је теже схватљив истоветан поступак према једној од вероисповести унутар конкретне религије. У горњој ситуацији имамо то да једна религија одбија другу – на пример, официјелно дефинисано хришћанство у Немачкој (протестантизам, римокатолицизам и православље) не признаје сајентологију, несумњиву религијску и културну новину. У доњој згоди дешава се да један крак неке религије самостално или у заједници са другим одбацује трећи – примера ради, официјелно дефинисано хришћанство у Србији (православље и римокатолицизам) елиминише протестантизам, изистинску најмлађу хришћанску конфесију; *брат удара на брата у вери само зато што се у нечему разликује, често у ситном детаљу.*

Конфесија

Појам "*конфесија*" се погрешно, барем по мом суду, поистовећује са речју "религија" (Ђорђевић, 2003а:408). Конкретна религија је шира одредница и у оквиру ње већма имамо по неколико конфесија, нашим језиком именовано – вероисповести. Нема светске, универзалне или откривене религије без вероисповедних "кракова". Тако се примерице, ако погледамо религије које преовлађују на Балкану, хришћанство грана на православну, католичку и протестантску конфесију, а ислам на сунитски и шиитски (табела 1). То за собом повлачи развој конфесионалне културе, специфичног вероисповедног менталитета и конфесионалне припадности. Буде ли се на њима претерано инсистирало, ето нам конфесионалцентризма и невоља које за собом неминовно доноси. Рат јесте најтрагичнији продукт религио- и конфесионалцентризма.

Конфесионална припадност

Религиозност спољашњег социолошког вида често се меша, иако није идентична, са *конфесионалном припадношћу* (идентификацијом). Конфесионална припадност, као шири појам од религиозности, може значити: (1) актуелну везаност за конкретну вероисповест, и тиме актуелну особну религиозност; (2) традицијску повезаност за одређену вероисповест – и услед поистовећивања религије и етноса, без личне религиозности, али са јасном свешћу о конфесионалној позадини; и (3) признавање конфесионалног порекла, "религије по рођењу" ("религије дедова и очева"), упркос помањкања разложне свести о томе и сопствене религиозности. Постоји и супротно стање – *безконфесионалност* – када људи одбијају идентификацију у конфесионалним терминима или их не поседују у психолошко-сазнајном смислу. Фактички је нужно увести градацију, па када је реч о Србима, примера ради, говорити о: нерелигиозним Србима, право-

славцима по рођењу; нерелигиозним Србима, традиционалним православцима; и религиозним Србима, актуелним православцима (наравно и о оним Србима који не признају православну конфесионалну позадину). Као у случају (не)религиозних типова, и овде су могуће изражене претумбације које се код Срба одвијају у следећем правцу: (1) Срби напуштају безконфесионално стање и прелазе на различите конфесионалне позиције; (2) пунећи конфесионалну лествицу, бројнији су Срби који заузимају више нивое; и (3) све више је Срба актуелно везаних за православље и особно религиозних.

Табела 1. Балканска религијско-конфесионална панорама²

ЗЕМЉА	РЕЛИГИЈА	%	КОНФЕСИЈА	%
Албанија	Ислам	70,0	Сунитизам	67,0
	Хришћанство	30,0	Шиизам	33,0
			Православље	67,0
			Римокатоличан.	33,0
Бугарска	Хришћанство	86,0	Православље	99,00
	Ислам	14,0	Остало	1,0
			Сунитизам	99,0
			Остало	1,0
БиХ	Ислам	42,7	Сунитизам	100,0
	Хришћанство	44,9	Православље	60,0
	Остало	7,3	Римокатоличан.	30,0
	Неизјашњено	5,0	Остало	10,0
Грчка	Хришћанство	99,0	Православље	97,0
	Ислам	1,0	Остало	3,0
			Сунитизам	100,0
Македонија	Хришћанство	75,0	Православље	99,0
	Ислам	25,0	Остало	1,0
			Сунитизам	99,0
			Шиизам	1,0
Румунија	Хришћанство	99,0	Православље	89,7
	Остало	1,0	Римокатоличан.	4,3
			Протестантизам	6,0
СЦГ	Хришћанство	91,5	Православље	92,8
	Ислам	3,1	Римокатоличан.	5,9
	Остало	5,4	Протестантизам	1,1
			Сунитизам	100,0
Хрватска	Хришћанство	99,0	Римокатоличан.	90,0
	Остало	1,0	Православље	10,0

Срби су православци: њихово конфесионално, вероисповедно порекло јесте православно хришћанство, јер су им и очеви и дедо-

² Процентуални износи формирани увидом у: Miz, 2002; Цацаноска, 2003; Попис, 2003.

ви, уопште преци одвајкада били православни. Конфесионално биће српског народа је православно, а православље јесте њихова *религија судбине*. Рођени су у њему и судбински одређени – нису га бирали, као што нису одлучивали ни ко ће им бити биолошки родитељи.

Дакле, видели смо, друга је ствар како појединци доживљавају своје вероисповедно порекло. Имамо и Србе којима оно ништа не значи или су "слепи" за њега. Они су добра подлога за нарушавање и разграђивање конфесионалног менталитета и бића српског народа. Треба истаћи да у свакој моноконфесионалној заједници егзистирају мање или више бројни грађани који су пригрлили друге религије и конфесије, чиме се отвара значајно питање дезинтеграције, разграђивања конфесионалног бића етноса. И међу Србима имамо католике, унијате, протестанте, муслимане и приврженике нових религиозних покрета.

Моноконфесионални менталитет

Реч иде о томе да су упркос племенитој тежњи Српске православне цркве на очувању интегритета етноса, па и његове једноконфесионалности, историјска и актуелна збивања довела до разграђивања *моноконфесионалног менталитета*. Процес исламизирања и покатоличења, који се десио прошлих векова и када су бројни Срби милом или силом прешли на ислам и римокатоличанство, не би се именовао удесом да се сасвим легитимна појава – прелазак појединаца, група и великих сегмената етноса у другу религију или конфесију – није претворила у однарођивање: Срби су престали бити Срби а постали Муслимани или Хрвати. Променом религије и вероисповести, мењала се и национална припадност. (Упоређења ради, потцртајмо да су Немци сви од реда били католици, али, појавом Мартина Лутера, родоначелника протестантизма, масовно су се опредељивали за нову грану хришћанства. Данас у Немачкој има више протестаната но католика – међутим, сви су остали Немци и због тога нема међусобног трвења.)

Данашња верска преобраћања, с обзиром да су усмерена ка протестантизму и не резултирају изменом националне припадности, нити могу, друкчијег су карактера. Њих би требало сместити у контекст тумачења процеса нарушавања моноконфесионалности. Више нису сви Срби православци. С једне стране, двочлана схема нација – религија (српска нација – православље) постаје вишечлана: српска нација – православље – протестантизам, односно српска нација – Српска православна црква – разне протестантске верске заједнице. С друге стране, како се све завиднији број Срба конфесионално неидентификује, имамо конфесионално опредељене Србе као православце и протестанте, Србе конфесионално обојене иним религијама

и религијским покретима и Србе без конфесионалног порекла. Према да је прерано предвиђати исход, описани тренд може да води превладавању *напетости* конфесионалног менталитета и не би требало да радикално измени српско православно вероисповедно биће.

Религија избора

При масовним преобраћањима у прошлости, у дугом временском трајању, одигравао се драматичан и далекусежан процес преварања православних Срба: они, више силом и ради голог опстанка него милом и због повластица, напуштају прадедовску веру и "пригрљују", на пример, ислам – њима страну религију и културу. Наравно, овде нема говора о прелазу са религије судбине на религију избора.

Али када у модерно уређеном, мултикултурном и вишеверском друштву, свеједно нашем или француском, пунолетни грађанин слободно, својевољно и артикулисано пређе, ако јесте Србин, из православља на протестантизам или, Француз ли је, из католицизма у православље, онда имамо посла са оним што се формулише реченицом *"прелаз са религије судбине на религију избора"*. Он је изабрао, и то његово право је резултат развоја верских слобода и демократије (Ђорђевић, 2003в).

Јер, демократски процеси у сваком друштву погодују обнови, развоју и цветању религије и верских заједница. Нарочито је то тако, а што може бити мали парадокс, ако се демократизација изводи на *секуларним* основама. У цивилном и демократском, секуларном и тржишном друштву постоје установљена правила понашања и свако је дужан да их поштује. Само од његове способности, прилагодљивости, труда и снажљивости зависи успех. То је случај и са религијама и верским институцијама, тако да не делује изненађујуће констатација, која је опште место у наукама о религији и можда противна нашем емоционалном ставу – све религијске заједнице редом јесу бачене на тржиште, ствар су избора, могу бити изабране, али и не морају. Иде се од *религије судбине* према *религији избора*. (Подаци потврђују да се Американац три пута у току живота провери или промени верску групу.)

Мањинска вера

Ствар се компликује и због чињенице да у сваком друштву, па и у друштвима Балкана, поред већинске/их, постоје и *мањинске вере*. Које су то вере? У недавном одређењу (Ђорђевић, 2002:76) *"под мањинским верама у нашем случају подразумевам све сем исламске религије и православне и римокатоличке конфесије. Значи, у ову категорију улазе, пре свега, протестантска вероисповест и разнолики*

изданци оријенталних религија, трансформисани у западним друштвима". У другим балканским државама раздеоба на већинско/мањинско може бити друкчија; истакнимо тако да у Румунији све сем православне и римокатоличке вероисповести спада у мањинске вере, а у Албанији све осим ислама и католицизма.

У западној се, посебно америчкој, литератури пак раби синтагма *религиозне мањине*, и у оквиру тога издвајају два већинска типа: *верујуће групе* и *етно-религиозне групе*. У први тип се убрајају, примерице, Јеховини сведоци, мормони, сајентолози, пентекостални хришћани, чланови Харе Кришна покрета и Унификационе цркве велечасног Муна – све оно што се у јавној расправи или социолошким речником назива сектама и култовима, често строго пејоративно. Други тип се рачва у два подтипа на *настањене резиденте* (settled residents) и *расељене резиденте* (displaced residents). Религиозне мањине као настањени резиденти јесу дуго утемељене заједнице попут тибетантских будиста и ујгурских муслимана у Кини или гркокатолика у Пољској или Украјини. Религиозне мањине као расељени резиденти јесу, на пример, турски муслимани у Европи или заједнице Јевреја, грчких православца и италијанских католика у Сједињеним Државама (Little, 2002). Уз сво поштовање Д. Литла, несумњиво водећег ауторитета за питање "мањинства" у религијско-црквеном комплексу, морам да приметим да се његова типологија не може у потпуности применити на балканска друштва. Почетна анализа показује за нашу земљу да имамо доста верујућих група, нашло би се нешто етно-религиозних група/настањених резидената (Словаци, Русини...), али готово да изостају етно-религиозне групе/расељени резиденти – сем ако у такво што већ не убрајамо Кинезе.

Мањинска верска заједница

Тренутак је да се овде уведе и појава "*мањинска верска заједница*". Пошто нема религије без институције, можда ће бити јасније ако кажемо да су већинске верске групе у Србији и Црној Гори Исламска заједница и Српска православна и Римокатоличка црква, а остале религиозне организације – деноминације, секте и култови – мањинске. О њима инспиративно пише и Р. Мел (2003:187), уносећи прекопотребно разликовање између бројног, квантитативног и социолошког, квалитативног аспекта мањинског положаја верских заједница: "Бројчано мањинство нужно се не поклапа са социолошким." Тако, насупрот нашем сврставању, Р. Цацаноска (2003:445), вредан истраживач верских заједница у Македонији, водећи рачуна само о квантитету а запостављајући квалитет, у мањинске групе убраја и Римокатоличку цркву. (Претпостављамо да је превид у питању, јер се она претежно ослања на анализе Мела, чију је цитирану књигу и

превела на македонски.) У нити једној балканској држави, премда је у свим, сем у Хрватској, заиста мањинска по бројности верника, она нема статус мањинске заједнице, јер је социолошки већинска, тј. изједначена са исламским заједницама и православним црквама. То се слаже са Меловом интервенцијом која излази на следеће: за постојање мањинске верске групе нужно је да буде призната као таква од јавног мњења и да се то признање показује, или да је било манифестовано, у структури друштва преко посебног правног статуса. Хоће се рећи да јесте, или је била, правно испод владајуће религије и верске заједнице, а њени верници грађани другог реда – по правилу жигосани и шиканирани. Иако се мисли да није коректно намах и по дефиницији једначити мањинску верску заједницу са сектом, колико год да објективно стреми према њој, ми ипак тврдимо да, барем на простору Балкана, она јесте најчешће култ, секта или деноминација, или се тако на њу гледа.

У Србији, а како је то систематизовала и Р. Цацаноска (2003: 447-448) за Македонију, верништво мањинских верских заједница регрутује се из три извора: (1) репродукцијом из дате мањинске верске заједнице, која прилично дуго постоји – адвентисти код нас, методисти код њих; (2) преобраћањем чланова и приврженика већинске верске организације – православца у обе земље; и (3) мисионарењем међу религијски синкретичкој етничкој мањини – Ромима у оба случаја.

Сва је прилика да ће ускоро по која мањинска верска заједница – у Србији, Македонији, Албанији... свеједно где – да то не би била, испунити бројчани услов, тј. квантитативно нарасти, но остаће дуго још мањинска, јер ће тешко освојити социолошки узус, тј. неће моћи тако брзо и безболно да измени став окружења, чак и државно-правни третман. (Да не мањка простор, било би упутно навести који пример жигосања мањинских вера и њихових заједница, јер је тога пуно у свим балканским земљама без изузетка.)

Вера мањина

И последње разјашњење: које су то *вере мањина*? Поводом њих је ствар једноставнија и нема неких несугласица. Како сам већ писао (Ђорђевић, 2002), нема омеђивања, јер су припадници свих етничких група и националних мањина на Балкану уједно и приврженици неке од религија и конфесија, односно чланови већине верских заједница – биле оне велике или мале (табела 2). Из тог ракурса гледано, религије и конфесије јесу вере и етничких већина и етничких мањина. Проблем је у томе како су етничке групе и националне мањине, овога пута и као верске мањине, примљене и третиране у религијама и конфесијама, тј. верским организацијама којима одсудни

печат ударају већински народи. Тако се може десити, о чему многи аналитичар не брине, да конкретна етничка група буде у двоструком мањинском положају: истовремено је и етничка и верска мањина.

Табела 2. Мањинске вере и вере мањина на Балкану

Земља	Религија	Конфесија	Мањинске вере	Мањинске верске заједнице	Вере мањина
Албанија	Ислам Хришћанство	Сунитизам Шиизам Католицизам Православље	Православље	АПЦ Протестант. заједнице	Све побројане
Бугарска	Хришћанство Ислам	Православље Католицизам Сунитизам	Протестанти.	Протестант. заједнице	Све побројане
БиХ	Ислам Хришћанство	Сунитизам Католицизам Православље	Протестанти.	Протестант. заједнице	Све побројане
Грчка	Хришћанство	Православље	Протестанти. Католицизам Ислам	Протестант. заједнице Исламска заједница	Све побројане
Македонија	Хришћанство Ислам	Православље Католицизам Сунитизам	Протестанти.	Протестант. заједнице	Све побројане
Румунија	Хришћанство	Православље Католицизам	Протестанти. Ислам	Протестант. заједнице Исламска заједница	Све побројане
СЦГ	Хришћанство Ислам	Православље Католицизам Сунитизам	Протестанти.	Протестант. заједнице	Све побројане
Хрватска	Хришћанство	Католицизам	Православље Протестанти. Ислам	СПЦ Протестант. заједнице Исламска заједница	Све побројане

Роми су типичан пример двострукости, тј. етничког и верског мањинства и није чудо што су предмет појачаног интереса мањинских вера и мањинских верских заједница; нарочито је за њих заинтересован новопротестантизам (Ђорђевић, 2004а). Јер, Роми су извор запаћивања, опстанка и раста мањинских верских заједница, тј. јесу *религијско-конфесионални резервоар* протестантизације због подложности: (1) мисионарењу, тј. евангелизацији; (2) преобраћавању, тј. конверзији; и (3) преузимању, тј. прозелитизму.

Протестантизација Рома

Нема дилеме око тога да иностране централе протестантских верских заједница, које делују у Србији, и њихови овдашњи официјали свој рад међу Ромима схватају као чисто *мисионарење* скопчано са бројним потешкоћама (Ђорђевић, 2004).

Дакако, оправдано се о тзв. спољашњем мисионарењу може говорити једино када су у питању Роми који нису "крштени" у православљу и римокатоличанству и приведени "закону" у исламу. А такви, који традиционално и фамилијарном лозом припадају православљу, римокатоличанству и исламу, јесу многобројни. Ради се о оним Ромима који, сем те религијско-конфесионалне позадине коју најчешће и не могу артикулисано препознати, немају ама баш никакв додир са традиционалним религијама и верским организацијама на тлу Србије. У том смислу, и надокнађивајући пропусте Српске православне цркве, Римокатоличке цркве и Исламске заједнице, разне протестантске групе сасвим оправдано мисионаре међу Ромима. Оне користе шансу и успешне су. И ту им се нема шта приговорити.

Нема сумње да протестантске заједнице део успеха међу Ромима дугују *преобраћивању*. Многи Ром, "крштен" у православљу и римокатоличанству и приведен "закону" у исламу, немајући ближи и активнији однос са одговарајућом верском институцијом и остајући само на традиционалном испољавању своје верске припадности, лако постаје "плен" деловања протестантских цркава, преобраћује се и бива њихов горљиви верник.

Премда "религијски музикалан" и "духовно гладан", Ром је сведен на рубног верника обичајног и ритуалистичког типа. Он је неучвршћен у вери и подложен преобраћивању захваљујући незаинтересованости Српске православне цркве, Римокатоличке цркве и Исламске заједнице: оне га занемарују, скрајњују и, такав је утисак, као да желе да га се ослободе. Стога се на упитност М. Млакара (2003: 106)³ без двоумљења може одговорити позитивно: цркве уопште нису радиле са својим ромским припадницима нити су их развијале као вернике и људе, оне никада нису третирале Роме као специфични саставни део свога стада, једноставно – нису хтеле с Ромима губити време.

Али зато, насупрот њима, постоје верске организације – и сва је срећа што је тако – које, преобраћивајући Роме и примајући их за

³ "Колико је Црква кроз десетљећа радила са својим ромским припадницима, колико их је развијала као вјернике и људе? Је ли није могла више, примјерице зато што је била под комунистичком диктатуром, није увидјела Роме као специфични саставни дио свога стада и мисије, једноставно није с Ромима хтјела губити вријеме..?"

равноправне, воде бригу о њима, уздижу духовно и културно, еманципују и интегришу. У том смислу, и надокнађивајући пропусте Српске православне цркве, Римокатоличке цркве и Исламске заједнице, разне протестантске групе сасвим оправдано преобраћују РOME. Оне користе шансу и успешне су. И ту им се нема шта приговорити.

Нема спора да нити једна протестантска верска заједница, која делује међу Ромима у Србији, неће тврдити како *преузима* Српској православној цркви, Римокатоличкој цркви и Исламској заједници РOME вернике. А, премда је танак слој активних Рома православца, католика и муслимана, није да међу њима нема тзв. класичних, црквених верника, оних који су богословски изграђени, поседују високо развијену религијску свест и редовни су религијски практиканти. Штогод о томе мислили већински верници – Срби православци, Хрвати и Мађари католици, Бошњаци и Албанци муслимани (Ђорђевић и Todorović, 2001; Filipović and Ђорђевић, 2003) – Роми јесу добри верници и на путу су да се изједначе у религијском квалитету са верском сабраћом.

Као такви, они су посебно интересантни за протестантске цркве. Оне настоје да специјалном пропагандом и додатним напором што више преузму, односно отму РOME добре вернике. Чистим прозелитизмом долазе до прозелита, који онда постају "ударне песнице" у даљем распростирању, кључни и горљиви учесници мисионарења и преобраћивања ромског становништва. У том смислу, разне протестантске групе сасвим неоправдано преузимају РOME вернике Српској православној цркви, Римокатоличкој цркви и Исламској заједници. Оне јесу у томе успешне, користе њихове слабости и злоупотребавају верске слободе. И ту има шта да им се приговори.

Препорука

Јасно је да верско мањинство – звали га ми мањинском вером, религиозном мањином, верујућом групом, етно-религиозном групом или мањинском верском заједницом – итекако *трпи притисак већине*, то јест "службене" националне вере. А не би требало, јер се то коси са суштином саме религије као такве и наноси штету демократском развоју наших земаља.

Очигледно јесте да и поједино верско мањинство, нарочито протестантског порекла – звали га ми социолошки култом, сектом или деноминацијом – неприлично *мисионари, преобраћа и преузима већинске вернике*, највише из "службене" националне вере.

Разуме се да онда стабилност и развој цивилног друштва у балканским државама нису могући ако се не поправи: а) *однос већинског верског становништва према верама мањина*; и б) *према мањинским верама*. Зато њихове православне цркве, Римокатоличка

црква и исламске заједнице имају задатак да у својих најбројнијих верника усађују идеју религијског саживота с мањинским истоверницима или иноверницима.

Али, стабилност и развој цивилног друштва у балканским државама нису могући ако се не поправи и *однос верског мањинства према већинским религијама*, посебно ако се не одустане од прозелитизма: "Једини начин да се адекватно приђе проблему прозелитизма лежи у закључивању договора између самих религијских група. У овим договорима они могу слободно да одлуче, а из поштовања према другим религијама, да не практикују све аспекте религијских слобода који им правно припадају (Torfs, 2004:21)."

Тек тада би религијска толеранција постала узор за трпељивост и интеркултуралистичку праксу у осталим подсистемима друштва.

Књижевност

- Albanese, C. L. (2004), *Amerika, religije i religija*, Sarajevo, Office of Public Affairs Embassy of the United States of America.
- Barker, A. (2004), *Novi religiozni pokreti: praktičan uvod*, Niš, Zograf.
- Beyer, P. (2003), Conceptions of Religion: On Distinguishing Scientific, Theological, and "Official" Meanings, *Social Compass*, Louvain, 2, 141-460.
- Бъргрър, П. Л. (съст.) (2004), *Десекуларизацията на света*, София, Социооптики.
- Цацаноска, Р. (2003), Протестантизмот во Македонија и современото малцинско-христијанско верско структурирање, *Теме*, Ниш, 3, 437-449.
- (2003а), Мањинске хришћанске верске заједнице у Македонији – интернационална оквирна одредница, у: *Kultura u procesima razvoja, regionalizacije i evrointegracije Balkana* (str. 337-343), Niš, Filozofski fakultet, Sven.
- Danchin, P. G. (2002), Religion, Religious Minorities and Human Rights: An Introduction, In: *Protecting the Human Rights of Religious Minorities in Eastern Europe* (pp. 1-29), New York, Columbia University Press.
- Danchin, P. G. and E. A. Cole (ed) (2002), *Protecting the Human Rights of Religious Minorities in Eastern Europe*, New York, Columbia University Press.
- Devetak, S., Kalčina, L. and M. F. Polzer (ed) (2004), *Legal Pozition of Churches and Religious Communities in South-Eastern Europe*, Ljubljana, Maribor, Vienna, ISCOMET at all.
- Đorđević, D. B. (1997), *Religijske i konfesionalne granice na Balkanu: izazov interkulturalnosti*, u: *Granice: izazov interkulturalnosti*, Beograd, *Forum za etničke odnose*.
- (1998), Serbian Orthodox Church, the Disintegration of the Second Yugoslavia, and the War in B&H, In: *Religion and the War in Bosnia*, Atlanta, Scholars Press.
- (2002), Vere manjina i manjinske vere, u: *Romi na raskršću*, Niš, Punta/DDA/KSS/Bahtalo drom.
- (2003), Interrelationships Among the Church, that is, Religious Communities and the Protection of Small Religious Communities, In: *Democracy and Religion*, Belgrade, Center for Ethnical Research.
- (2003а), Вероисповест, *Теме*, Ниш, 3, 408.
- (2003b), *Roma Religious Culture*, Niš, JUNIR.
- (2003в), *Секте и култови*, ИП "Ж. Албуљ", Београд.

- (2003g), Pravoslavlje i islam: dodirne tačke, *NUR*, Beograd, 38, 50-52.
- (2004), Evangelization, Conversion, Proselytism: Example of Romas' Protestantization, In: *Evangelization, Conversion, Proselytism* (pp. 75-82), Niš, JUNIR, Punta.
- (2004a), О протестантизацији Рома Србије – уводна расправа, *Religija i tolerancija*, Novi Sad, 1, 103-112.
- Đorđević, D. B. i D. Todorović (2001), Religijska većina o religijskoj manjini: stavovi Srba o Romima kao vernicima, u: *Interreligijski dijalog kao vid pomirenja u Jugoistočnoj Evropi* (str. 153-178), Beograd, Fond Demokratski centar.
- Đorđević, D. B., D. Todorović i J. Živković (прир.) (2001), *Vere manjina i manjinske vere*, Niš, JUNIR, Zograf.
- Filipović, M. and D. B. Đorđević (2003), Ethnic Minorities about Religious Minority: Hungarians and Muslims about Roma as Believers, In: *Roma Religious Culture* (pp. 31-36), Niš, JUNIR, YURom centar, Punta.
- Little, D. (2002), Religious Minorities and Religious Freedom: An Overview, In: *Protecting the Human Rights of Religious Minorities in Eastern Europe* (pp. 33-57), New York, Columbia University Press.
- Мел, Р. (2003), *Социологија на протестантизмот* (Ружице Цацаноске умножени превод на македонски књиге: Mehl, Roger, The Sociology of Protestantism, Philadelphia, The Vestminster Press, 1970), Скопје.
- Miz, R. (2002), *Religijska slika Evrope*, Novi Sad, ЕНО.
- Млакар, М. (2003), Евангелизација Рома, у: Ђорђевић, Д. Б. и Д. Тодоровић *Религија и верски обичаји Рома* (стр. 104-106), Ниш, ЈУНИР/Свен.
- Musteată, S. (ed) (2001), *Religion, Society and Education in Post-Totalitarian Societies of Central and South Eastern Europe*, Chişinău, ARC.
- Попис становништва (2003), *Вероисповест, матерњи језик и национална или етничка припадност према старости и полу*, Београд, Републички завод за статистику.
- Religions of Ethnic Minorities in the USA (2004), *Social Compass*, Louvain, 3, 299-401.
- Сикимић, Б. (ур.) (2004), *Скривене мањине на Балкану*, Балканолошки институт Београд, САНУ.
- Шушњић, Ђ. (2003), Религија, *Теме*, Ниш, 3, 375-378.
- Tanner, A. (ed) (2004), *The Forgotten Minorities of Eastern Europe*, Helsinki, East-West Books.
- Todorović, D. (ed) (2004), *Evangelization, Conversion, Proselytism*, Niš, JUNIR, Punta.
- Тодоровић, Д. и Д. Б. Ђорђевић (прир.) (2004), *О мисионарењу, преобраћењу и прозелитизму*, Ниш, ЈУНИР, Свен.
- Torfs, R. (2004), Experiences of Western Democracies in Dealing with the Legal Position of Churches and Religious Communities, In: *Legal Pozition of Churches and Religious Communities in South-Eastern Europe* (pp. 19-25), Ljubljana, Maribor, Vienna, ISCOMET at all.

Dragoljub B. Đorđević, Niš

RELIGIOUS MINORITIES: TYPES AND CLASIFICATIONS

Summary

The author of the article, in order to represent and explain religious minorities, defines the following phenomena: religion, denomination, confessional belonging, mono-confessional mentality, religion of choice, religion of minorities, minority religions, minority religious communities, and protestantization of the Roma. It can be assumed that there are a number of misunderstandings concerning these definitions, that the key social actors have opposite opinions about them, and that these facts directly provoke situation in which there are privileges for ones while the others are deprived – the former are being favoured, the latter are being stigmatized.

It is clear that religious minorities – whether in shape of minority religion, religious minority, group of believers, ethno-religious group or minority religious community – are indeed influenced by majority, that is, "official" national religion. And this shouldn't be the case since such practice is against the essence of religion as such and it damages democratic development of a state. It is obvious that certain religious minorities, especially of protestant origins – whether they are called sociological cult, sect or denomination – undertake inappropriate missionary activities, convert and take over majority believers, most often from "official" national religion.

Key Words: Religious Minorities, Mono-confessional Mentality, Religion of Minorities, Minority Religions, Minority Religious Community.